

Ivona OLARIU
(Asociația Universităților,
Institutelor de Cercetare-
Dezvoltare și
Bibliotecilor Centrale Universitare
din România *Anelis Plus*,
Biblioteca Centrală Universitară
Mihai Eminescu Iași)

Sunt bibliotecile sustenabile în noua lume a *științei deschise*?

Abstract: (*Are libraries sustainable in the new open science world?*) The study regarding the behavior of researchers with respect to scientific literature analyses topics such as: the preference in obtaining electronic information, compared to the traditional way (printed), the preferred location when accessing electronic information (from within the university campus or from the outside), the type of preferred documents (book, scientific articles, conference proceedings etc), language preferences based on the user's scientific profile. The respondents were invited to formulate requests of new services, for maximizing the effectiveness and efficiency of the digital documentation process, for increasing efficacy of access, search and refining of the information. We also investigated the knowledge stock regarding *open science*, *Creative Commons licenses*, *article processing charge (APC)*, *Plan S*, the European regulations regarding *open data*, and continued with researching the acceptance level of switching from the *pay-and-read* model to the *pay-and-publish* model. Due to the fact that libraries are info-documentary entities directly involved in sustaining and promoting the new informational environment and the new publishing methods, the ways through which these objectives can be met were also analyzed, together with the roles of library and information science specialists in a world where terms such as *online*, *electronic*, *digital* define scientific documentation. The results of the study showed significant differences in the level of knowledge regarding the investigated concepts, as well as the need for involving university libraries in providing a suitable education for the acceptance of the new publishing methods.

Keywords: *open science, open access, electronic scientific literature, info-documentary resources, university library.*

Rezumat: Studiul referitor la comportamentul cercetătorilor față de literatura științifică analizează subiecte precum: preferința de a obține informația pe suport electronic în comparație cu suportul tradițional (tipărit), locul preferat de a accesa informația în format electronic (din interiorul sau exteriorul campusului universitar), tipul preferat de documente (cărți, articole științifice, lucrări ale conferințelor etc), limba de studiu preferată, bazate pe profilul științific al utilizatorului. Respondenții au fost invitați să formuleze solicitări pentru noi servicii pentru maximizarea eficacității și eficienței procesului de documentare în mediu digital, pentru creșterea eficacității accesului, căutării și rafinării informațiilor. De asemenea, am investigat cunoștințele privind *știința deschisă*, *licențele Creative Commons*, *taxa de procesare a articolelor (APC)*, *Planul S*, reglementările europene privind *datele deschise* și am continuat cu cercetarea nivelului de acceptare a trecerii de la modelul *pay-and-read* la modelul *read-and-publish*. Deoarece bibliotecile sunt entități info-documentare implicate direct în susținerea și promovarea noului mediu informațional și a noilor metode de publicare, au fost analizate și modalitățile prin care aceste obiective pot fi îndeplinite, împreună cu rolul specialiștilor în științele informării și documentării, într-o lume în care termeni precum *online*, *electronic*, *digital* definesc documentarea științifică. Rezultatele studiului au arătat diferențe semnificative în nivelul de cunoștințe referitor la conceptele investigate, precum și necesitatea implicării bibliotecilor universitare în furnizarea unei educații adecvate pentru acceptarea noilor metode de publicare.

Cuvinte-cheie: știință deschisă, acces deschis, literatură științifică electronică, resurse de informare și documentare, bibliotecă universitară.

Introducere

Lucrarea valorifică rezultatele unui studiu realizat de Asociația Universităților, Institutelor de Cercetare-Dezvoltare și Bibliotecilor Centrale Universitare din România *Anelis Plus*, în martie 2020, a căror evaluare oferă o înțelegere adaptată a cerințelor de informare științifică a utilizatorilor din mediul academic și de cercetare și sprijină consorțiul în proiectarea unui mediu online de documentare, la nivel național, conform nevoilor informaționale actuale.

Obiectivele studiului

S-a pornit de la premisa că o înțelegere corectă a profilului utilizatorilor va permite corelarea serviciilor cu nevoile lor informaționale și dezvoltarea unor competențe avansate în utilizarea resurselor infodocumentare, condiție necesară pentru valorificarea resurselor disponibile, având drept consecință indirectă creșterea producției științifice românești.

Așadar, analiza răspunsurilor din chestionar a avut ca scop necesitatea de a cunoaște comportamentul mediului academic și de cercetare față de literatura științifică pentru:

- oferirea unor servicii de informare și documentare care să răspundă așteptărilor,
- identificarea celor mai bune practici în domeniu,
- evaluarea eficienței și eficacității activităților desfășurate în cadrul proiectelor derulate la nivel național,
- stabilirea nivelului de cunoaștere a noțiunilor referitoare la cele mai noi concepte în domeniu, pentru alegerea celor mai potrivite metode de instruire și de promovare.

De asemenea, sondajul și-a propus și analiza opiniilor utilizatorilor în legătură cu serviciile oferite de biblioteci, în strânsă legătură cu personalul care intermediază accesul la cunoaștere, prin crearea unui cadru adecvat, dar este și creator de informație, precum și cu resursele care dau consistență procesului de informare și documentare.

Metodă

Studiul s-a desfășurat online, pe un eșantion reprezentativ al comunității științifice din România. Populația țintă a fost de 150.675, reprezentând populația țintă în Proiectul *Anelis Plus 2020* în momentul distribuirii chestionarului, eșantionul

reprezentativ calculat fiind de 663 (probabilitate 99%, eroare 4,5%). Au fost validate chestionarele de la 734 respondenți.

Chestionarul este structurat în 7 secțiuni, cu o scală de apreciere de la 1-9 (1-nivel scăzut/nu sunt de acord/deloc important; 9 - nivel ridicat/sunt foarte de acord/extrem de important; secțiunile 1-5 includ 38 întrebări, în timp ce ultimele 2 conțin date referitoare la frecvența accesării resurselor electronice și date despre respondenți).

Rezultate și interpretare

Opiniile exprimate și prelucrate au următoarea structură: 21,1% respondenți din domeniul inginerie, 14% - fizică & chimie, 13,4% – economie, 7,5% – medicină, 6,2% provin din zona psihologie/ pedagogie/ științe politice, 5,4% din domeniul litere și limbi străine, 5,1 procente revin matematicii & informaticii, 4,3% respondenți sunt din zona agronomiei/ medicinei veterinare, 4,3% – biologie și biochimie, 2,5% - geografie, 1,5% - istorie, 1,2 %– drept, altor domenii precum arte, filosofie, sociologie, farmacie revenindu-le procente mai mici de 1.

Prezentarea, încă din debutul lucrării, a datelor despre respondenți, este importantă pentru că ar putea reprezenta un factor de influență a rezultatelor, aceștia provenind majoritar din domeniul ingineriei, al științelor naturii și al științelor vieții.

În ceea ce privește profesia/ nivelul de studii, aproape jumătate dintre cei chestionați sunt cadre didactice universitare (48,9%), 22,7% sunt cercetători științifici, fiind urmați de personalul de specialitate din biblioteci (6,1%). Pe cele 3 cicluri de studii, studenții implicați în studiu sunt doctoranzi (13,6%), studenți la master (1,5%) și la licență (4%).

42% dintre utilizatorii studiați/potențialii utilizatori au între 31-45 ani, 37,8% se situează în intervalul 46-65 ani, fiind urmați de cei de 23-30 ani (14,3%) și de cei peste 65 (6%). 55,4% dintre respondenți sunt de gen feminin, diferența fiind reprezentată de genul masculin.

Putem considera răspunsurile lor ca venind din partea unor utilizatori familiarizați cu utilizarea resurselor electronice, deoarece peste jumătate (51,7%) afirmă că le accesează zilnic *din spațiile universității/institutului/bibliotecii*, 29,6% o fac săptămânal, 11,9% - lunar, 5,4% - trimestrial, existând și un procent de 1,4 care nu apelează la acest serviciu.

Evaluarea accesării resurselor electronice *din afara campusului, utilizând contul de acces mobil*, a reliefat o utilizare zilnică (45%), săptămânală (38,9%), lunară (9,1%), în timp ce 4,2 procente utilizează trimestrial serviciul, iar 2,8 nu o fac deloc în acest mod.

Primele 4 întrebări, care constituie secțiunea I, oferă informații despre:

- **modul preferat de consultare a informației științifice (documente tipărite**

vs

documente electronice: în timp ce 26,5% dintre utilizatori preferă să consulte documente în format tipărit, iar 38% nu agreează deloc acest lucru, 85,3% își declară preferința pentru formatul electronic, doar 2,5% declarându-se foarte puțin interesați).

În continuare, am studiat repartiziile acestor preferințe (format tipărit, format electronic), în funcție de domeniile de cercetare și de profesia respondenților (fig.1-4). Așadar, am analizat *cine* utilizează formatul tipărit, respectiv formatul electronic, în funcție de cele 2 criterii.

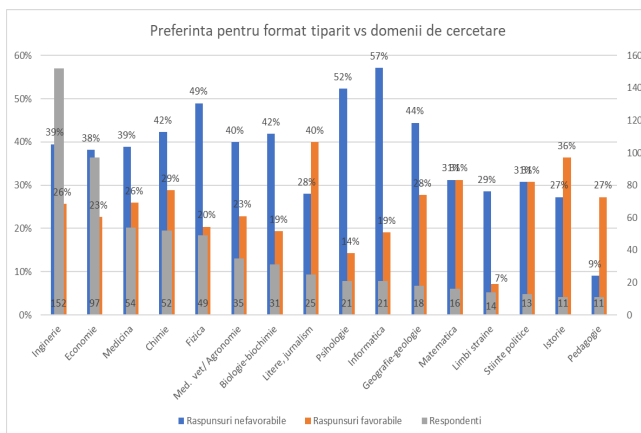

Figura 1

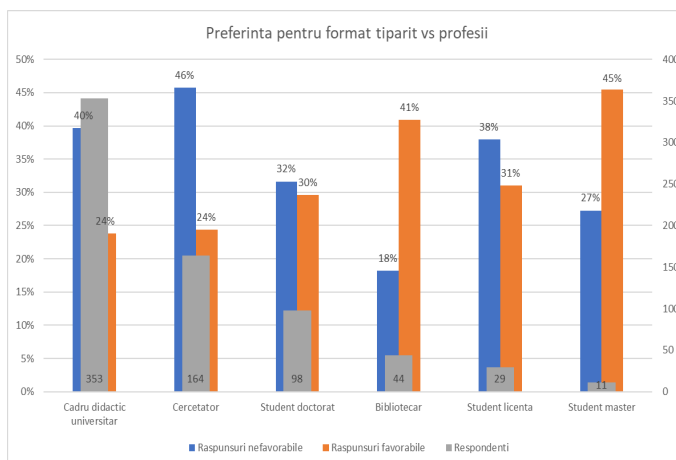

Figura 2

Domeniile care preferă, în mare măsură, formatul tipărit sunt litere și jurnalism, istorie, matematică, științe politice, acesta nefiind preferat de informatică, psihologie, fizică, geografie. Utilizatorii care au notat cu punctaje mari opțiunea de documente tipărite sunt studenții la master, urmași de bibliotecari, iar cei care au acordat punctaje

mici sunt cercetătorii și cadrele didactice. Un relativ echilibru a fost înregistrat în cazul studenților la licență și a doctoranzilor.

85,3% dintre respondenți își declară preferința pentru formatul electronic, indiferent de domeniul științific în care activează sau de profesie, ceea ce se poate observa și în fig.3 și 4.

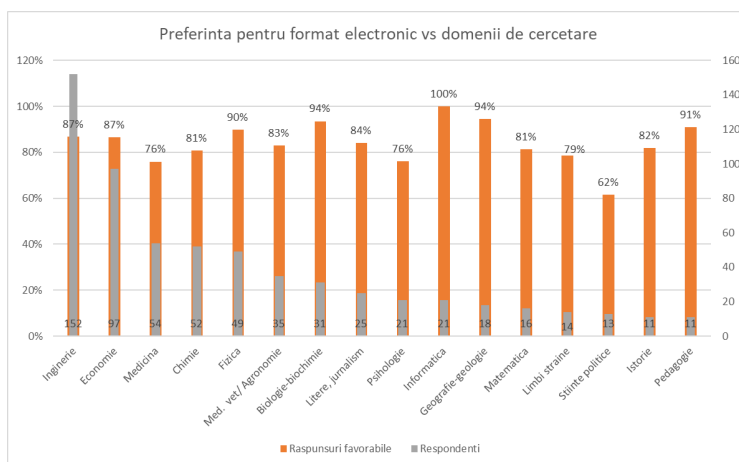

Figura 3

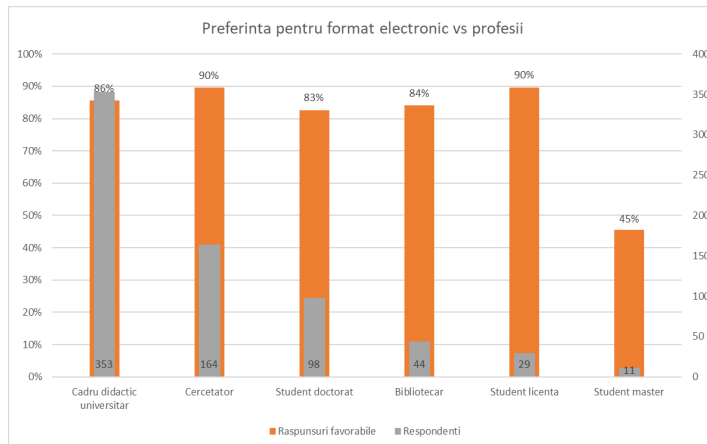

Figura 4

În același scop, al rafinării rezultatelor, am analizat ce grupe de vârstă utilizează formatul tipărit, respectiv formatul electronic, rezultatele fiind prezentate în fig.5 și fig.6. Formatul tipărit este cel mai utilizat de respondenții peste 65 ani, cel electronic aflându-se între opțiunile tuturor participanților la studiu, indiferent de vârstă.

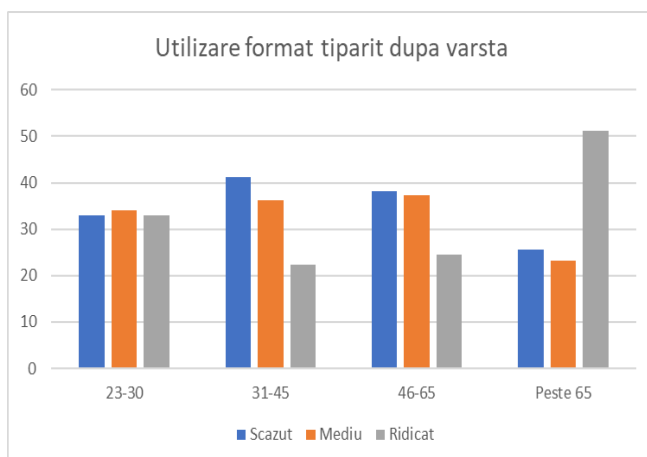

Figura 5

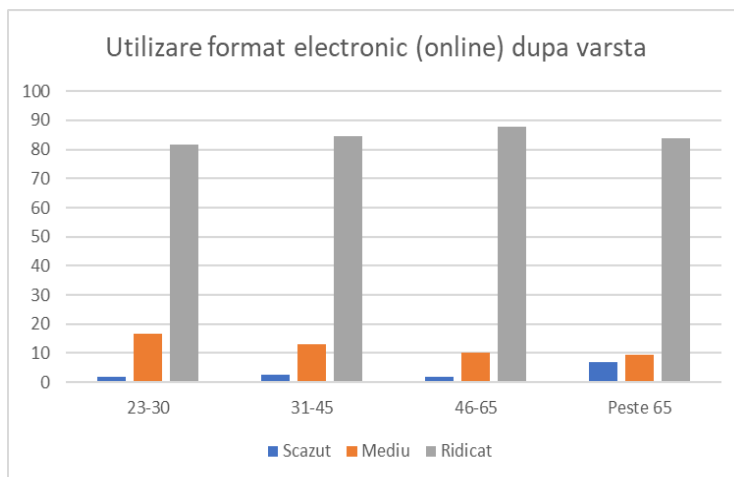

Figura 6

- modalitatea preferată de acces a literaturii științifice în format electronic;

dacă în ceea ce privește accesul pe bază de IP preferințele sunt oarecum echilibrate (37,3% nu agreează/ 26,9 agreează moderat/ 35,9 utilizează larg), accesul mobil AM, pe bază de cont și parolă, care oferă avantajul documentării fără prezență fizică în campus, se bucură de o mult mai largă popularitate, 85,4% dintre respondenți declarând că îl preferă și doar 5,1 procente declară că nu se numără printre preferințe. De altfel, statisticile de utilizare, aflate în creștere exponențială, în ultimii 2 ani, se datorează mai ales utilizării accesului mobil.

Studiul care ține cont de numărul de rezultate/respondenți per domenii și per profesii, în cazul *accesului mobil*, a condus la rezultatele prezentate în fig. 7-8. Declară că preferă accesul mobil, cu variații între 67 și 100%, reprezentanții tuturor domeniilor

științifice, fiind oarecum surprinzător situarea pe ultimele 2 locuri în ierarhie a biologiei (71%) și fizicii (67%) – fig.7.

Din fig.8 se observă că preferința pentru acces mobil este echilibrată între profesii, cu un maximum pentru studenții la licență (97%) și un minimum pentru cercetători (74%), având deci valori ridicate în cazul tuturor categoriilor profesionale analizate.

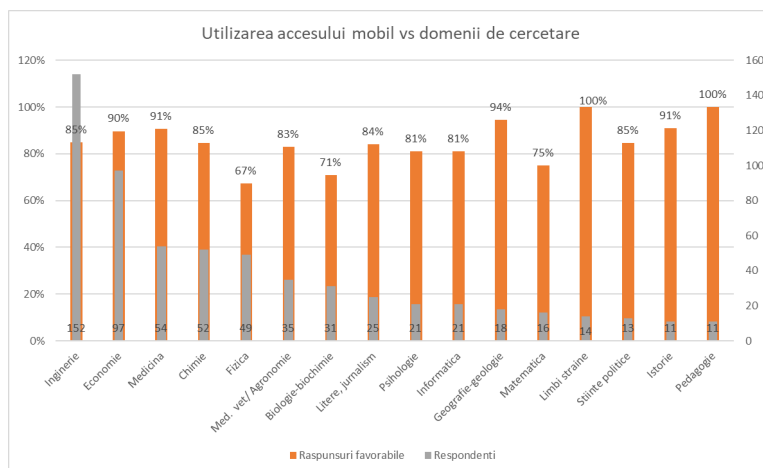

Figura 7

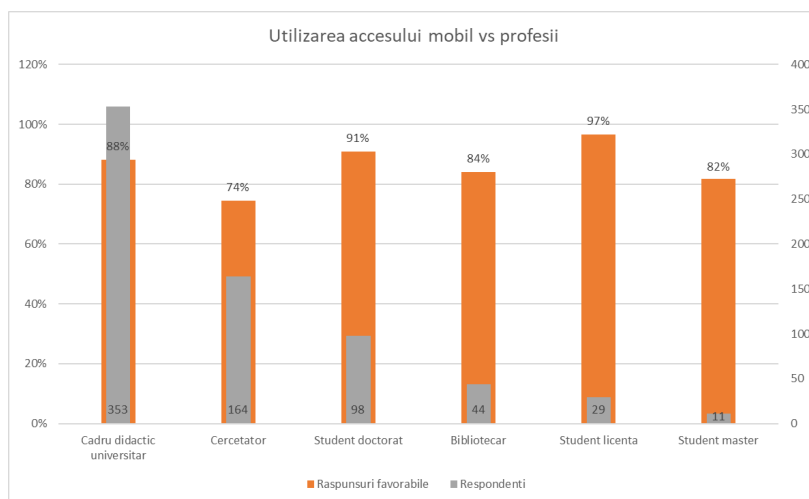

Figura 8

- **tipurile preferate de documente în format electronic consultate**
(e-books, articole din periodice, lucrări din conferințe etc), analiza acestora indică preferințe ridicate pentru cărți electronice (58,7%), articole științifice (93,3%),

lucrări ale conferințelor (53,4%), opțiuni explicabile dacă se ia în considerare structura pe domenii și nivelul științific al respondenților. Așadar, în funcție de domeniul științific în care activează/profesia pe care o au, opțiunile utilizatorilor merg către un tip sau altul de documente electronice (fig.9-14).

Atunci când se gândesc la tipurile de documente în format electronic preferate, opțiunea favorită este reprezentată de e-books (mai ales pentru istorie, limbi străine, litere și jurnalism – fig.9), iar în funcție de profesii – studenții la master și bibliotecarii situează acest tip de documente în topul celor dorite pentru documentare (fig.10). În cazul niciuneia dintre categoriile investigate nu au fost calculate procente mai mici de 50.

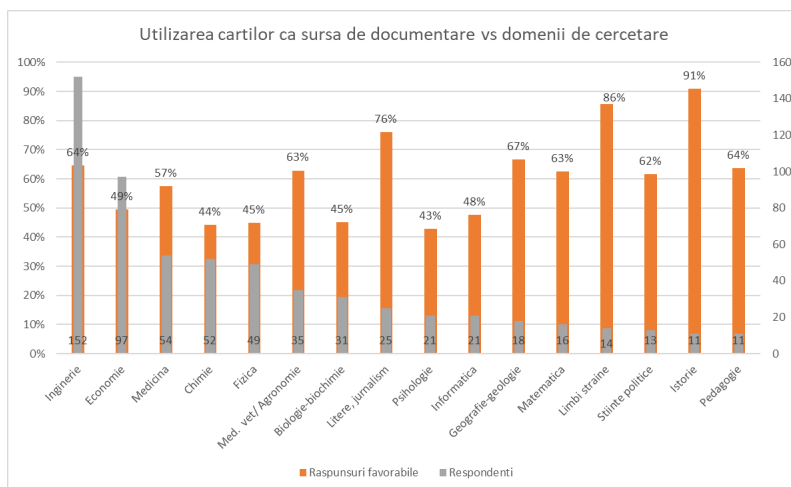

Figura 9

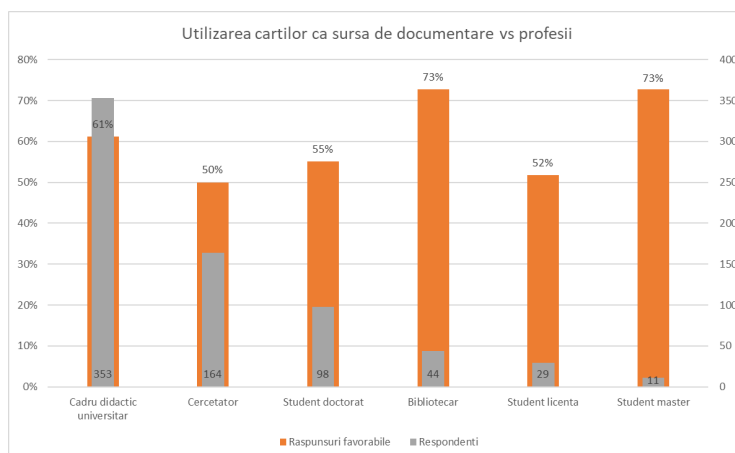

Figura 10

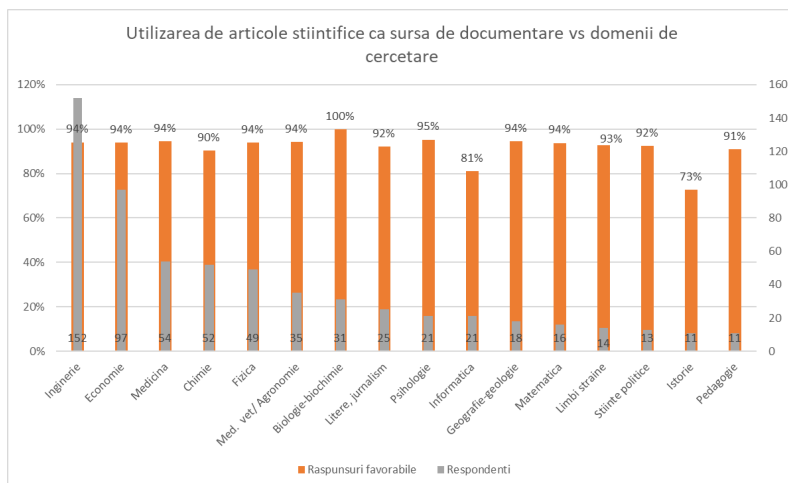

Figura 11

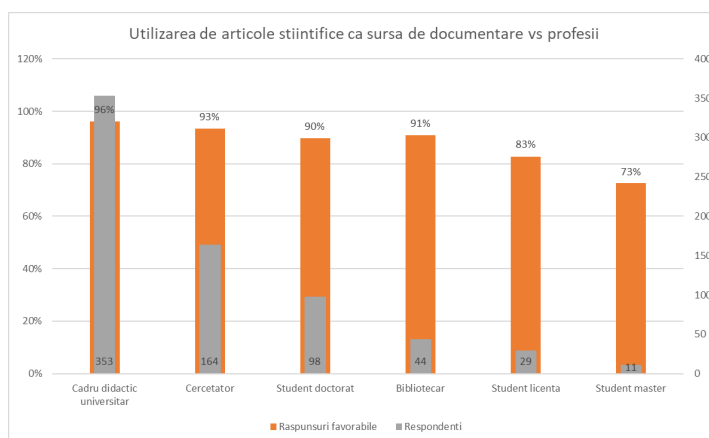

Figura 12

Articolele științifice au înregistrat punctaj maxim în cazul domeniului biologie, acestea fiind în scădere ușoară, până la 81 (informatică) și 73 (istorie), deci se poate afirma că sunt între opțiunile tuturor domeniilor științifice. Analizând opțiunile în funcție de profesii, procentul de cadre didactice (96%) și de cercetători (93%) sunt cele mai ridicate, valori explicabile dacă luăm în considerare că studenții din primele două cicluri de studii accesează mai puțin articole din reviste științifice, procentul fiind în creștere pe măsura creșterii nivelului de studii (doctoranzi) – fig.11, 12.

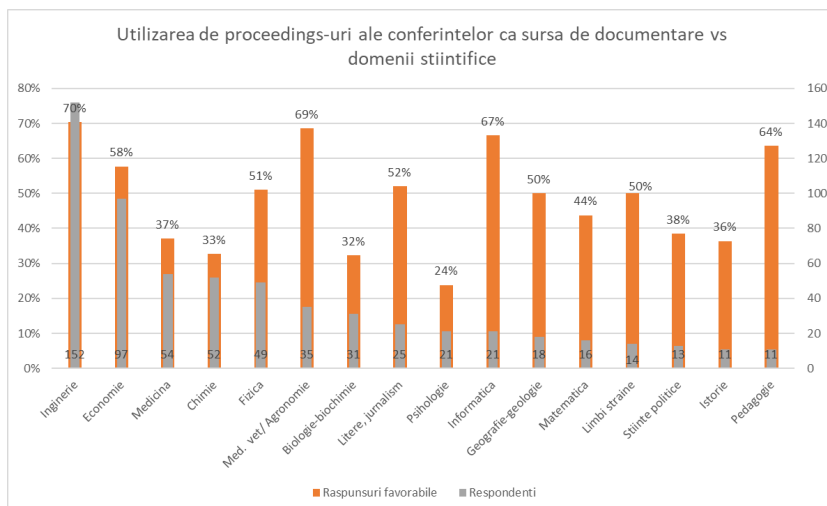

Figura 13

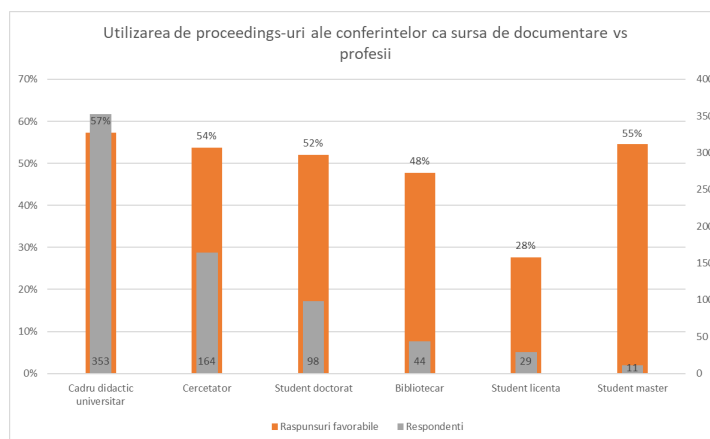

Figura 14

Lucrările conferințelor sunt folosite de către cei din domeniul ingineriei, agronomiei, informaticii și pedagogiei, categoriile profesionale în preferințele cărora ocupă o poziție privilegiată fiind cadrele didactice (57%), cercetătorii și studenții la doctorat și master. De un interes mai redus se bucură în cazul studenților la licență (28%), observație perfect explicabilă de argumentul că activitatea științifică la acest nivel este la început.

- **limba de studiu pentru documentele electronice indică preferințe pentru limba**

engleză (93,7%), limba română (46,8%), franceză (doar 26,2%), germană (doar 6,7%); în ultimele 2 situații, se remarcă preferința lingvistică scăzută pentru franceză –

51,1% (dintre care 30,6% notează cu 1) și pentru germană – 82,1% (dintre care 64,1% notează cu 1).

În ceea ce privește preferința ridicată sau scăzută, pentru una din limbile menționate în chestionar (română, engleză, franceză, germană) în funcție de domeniul științific, respectiv profesia respondenților, și numărul de rezultate pentru fiecare din aceste categorii, am obținut următoarele grafice (fig.15-22).

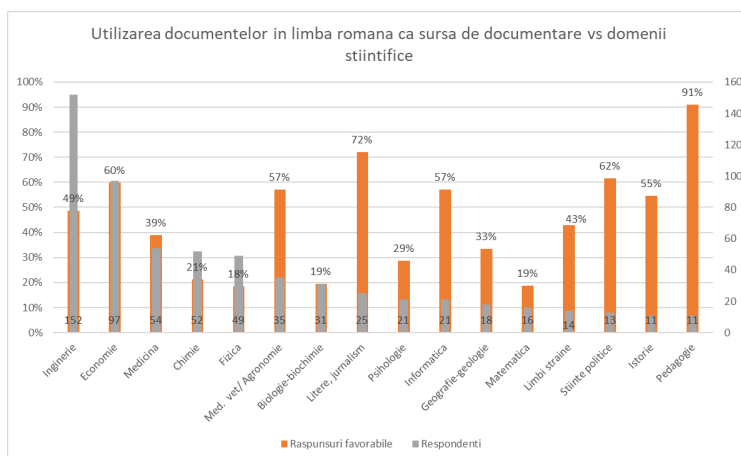

Figura 15

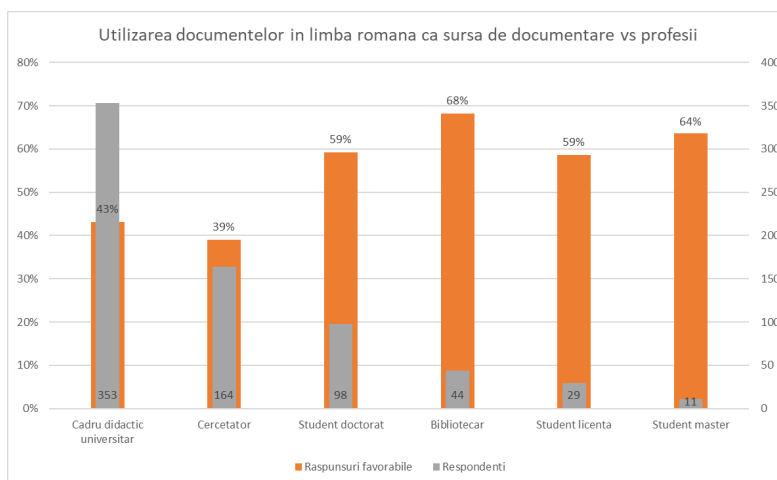

Figura 16

Vor documente în limba română cei din domeniile pedagogie (91%), litere și jurnalism, științe politice, economie, procentul cel mai mic fiind calculat pentru fizică (18%). De asemenea, preferă documente în limba română bibliotecarii (68%), studenții la master, pe locul al treilea situându-se, la egalitate, doctoranzii și studenții la licență.

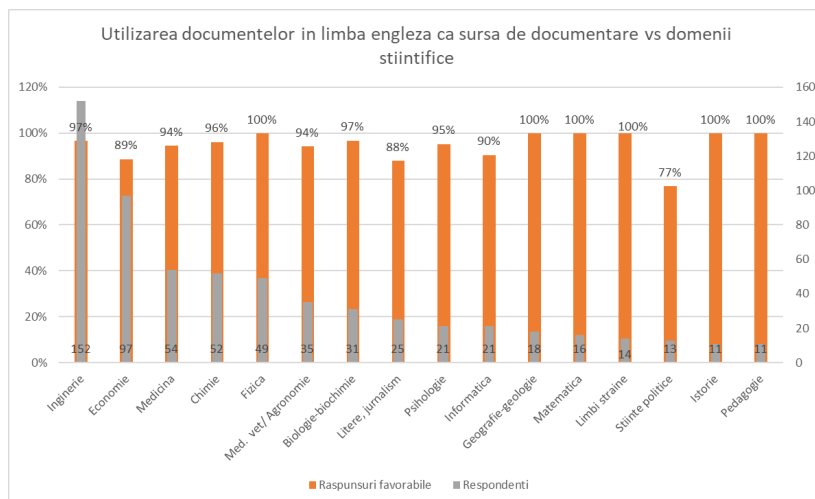

Figura 17

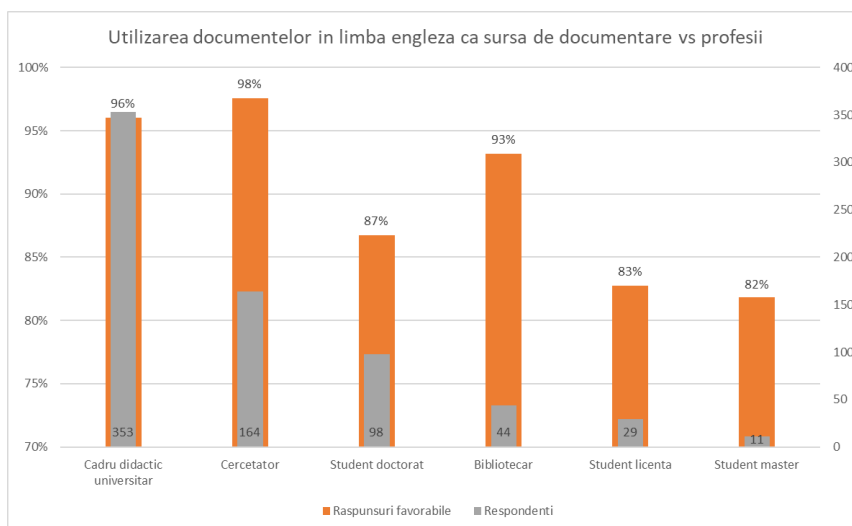

Figura 18

În procente foarte ridicate, care pornesc de la 100 (fig.17), respondenții desemnează limba engleză ca fiind preferată, opțiunea cea mai scăzută fiind în cazul economiei (89%), literelor (88%) și științelor politice (77%). Analiza care ține cont de profesii reliefează procente de peste 80% în cazul tuturor categoriilor, cu maxime de 96%, respectiv 98%, pentru cadre didactice, respectiv cercetători (fig.18).

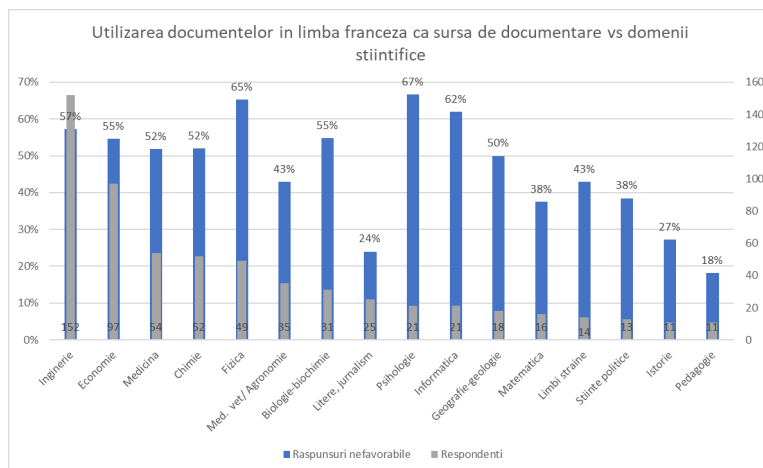

Figura 19

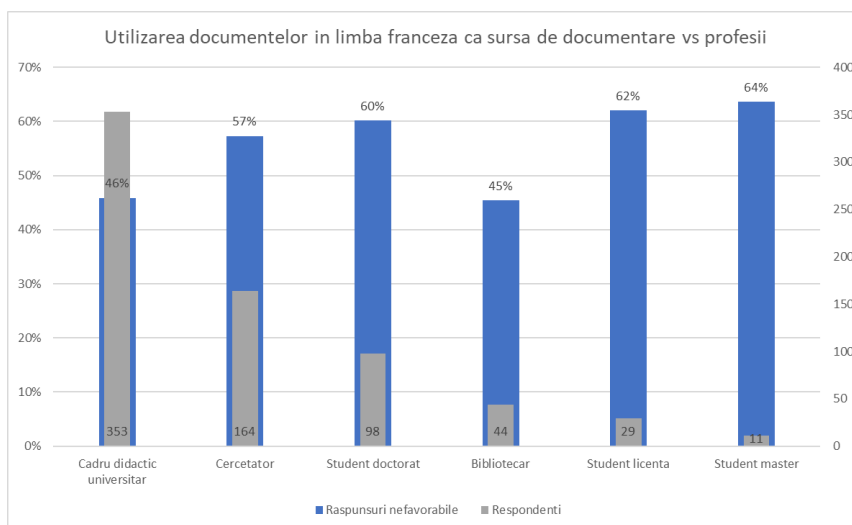

Figura 20

De cea mai mică popularitate se bucură literatura științifică în limba franceză pentru cei aparținând domeniilor psihologie, informatică și fizică, utilizatorii fiind proveniți din rândul studenților, indiferent de ciclul de studii, lucru explicabil dacă se ia în considerare că limba franceză a fost mai puțin utilizată ca limbă de studiu în ultimele decenii (fig. 19-20).

Din fig. 21-22 reiese că limba germană nu este preferată de respondenții din domeniul litere, pedagogie, psihologie, dar refuzul pentru literatura electronică în această limbă este marcant pentru toate domeniile, cu un minim pentru limbile străine, ceea ce nu este deloc surprinzător deoarece între respondenți se află, foarte probabil,

chiar cei de la limba germană. Categoria profesională care respinge limba germană în cel mai mare grad este cea a studenților, cele trei cicluri de studii înregistrând procente aproape egale.

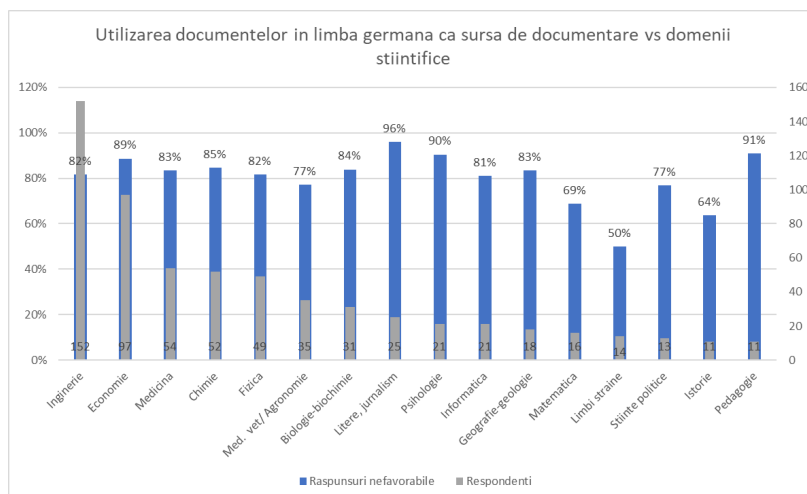

Figura 21

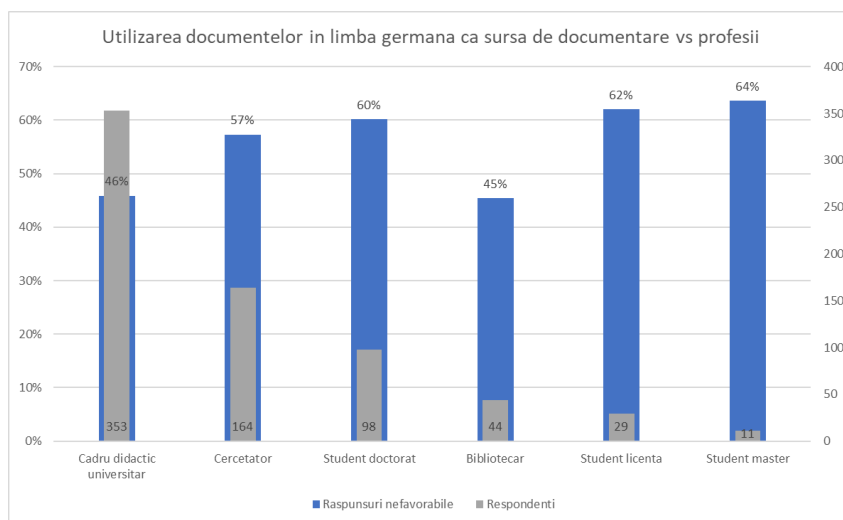

Figura 22

În secțiunea a II-a, prin intermediul a 9 întrebări, în scopul furnizării unor noi servicii pentru maximizarea procesului de documentare în mediul digital și pentru îmbunătățirea celor existente, pentru creșterea randamentului de acces, de regăsire și

rafinare a informației, utilizatorii au fost invitați să precizeze cât de importante consideră a fi următoarele servicii:

- asigurarea fără întrerupere a accesului la resursele științifice în format electronic, aceasta fiind considerată de maximă prioritate de către 98,8% dintre respondenți;
- dezvoltarea depozitului național de documente științifice în format electronic (*arhive de reviste științifice, cărți electronice*), considerată foarte importantă de 92,3% dintre respondenți. Depozitul național de documente conține articole din periodice și cărți aparținând tuturor domeniilor științifice, dar pentru direcțiile viitoare de achiziție dorim să știm în ce măsură acesta dezvoltarea acestuia este considerată importantă de specialiștii provenind din diverse domenii/cu diferite profesii (fig. 23-24).

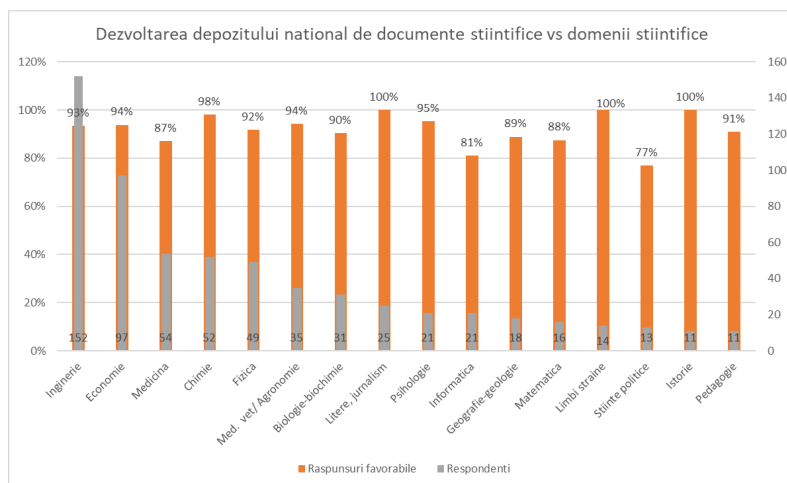

Figura 23

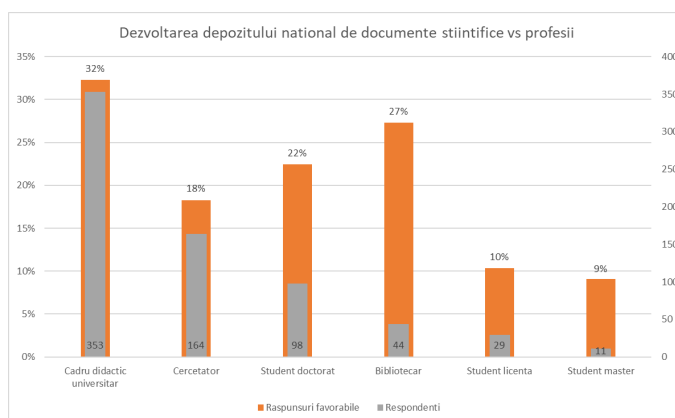

Figura 24

Analiza, în funcție de numărul de respondenți, arată că dezvoltarea depozitului național este foarte importantă pentru litere, limbi străine, istorie – 100%, fiind cotate cu prioritate foarte mare și pentru alte domenii, la sfârșitul clasamentului situându-se informatica (81% - explicabil prin dinamica domeniului) și științele politice (77%). Profesiile studiate se pronunță în favoarea dezvoltării depozitului în procente relative scăzute – un maxim de 32 pentru cadrele didactice și un minim de 9-10% pentru studenții la master și licență.

- continuarea/dezvoltarea Programului *Train the trainer*, care se bucură de susținere

ridicată de aproape 70 procente din totalul răspunsurilor (69,9); pentru rafinarea răspunsurilor, am calculat, pentru respondenții fiecărui domeniu științific, procentul celor care sunt foarte de acord (scoruri de 7, 8, 9) cu formarea de traineri specializați, în propria instituție, pentru instruirea utilizatorilor (fig. 25). În același scop, am reprezentat nivelul de acord, pentru această inițiativă, ținând cont de profesie (fig. 26).

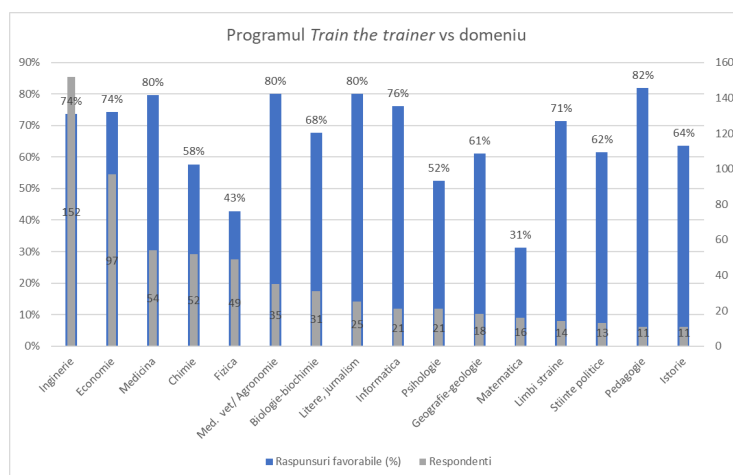

Figura 25

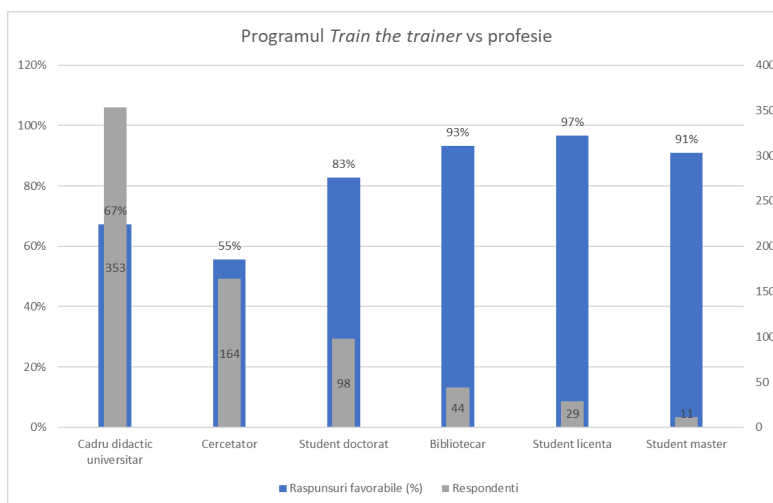

Figura 26

Pe domenii științifice, respondenții de la pedagogie, litere, medicină veterinară și agronomie și medicină sunt foarte de acord cu dezvoltarea Programului *Train the trainer*, la polul opus situându-se matematica, fizica și chimia, din rândul cărora se selectează utilizatorii cu un nivel superior de instruire în accesarea resurselor electronice (fig. 25). Studenții la licență (98%), și cei de la master (91%) doresc cel mai mult ca acest program să existe, ei nefiind foarte familiarizați cu facilitățile oferite de bazele de date, de depozitul național și modul lor de acces (fig.26). Este foarte probabil ca procentul mare în care bibliotecarii se pronunță în favoarea acestei inițiative să se datoreze faptului că, în multe cazuri, ei înșiși sunt antrenați în activitate și ajung să preia această sarcină.

- dezvoltarea unui program pentru creșterea numărului de articole și cărți științifice

românești publicate la edituri internaționale (*organizarea unor workshop-uri de autorat științific*) – nivel ridicat de adeziune: 76,6% din totalul opiniilor; normalizat, pe domenii și profesii, rezultatele sunt cele din fig. 27-28.

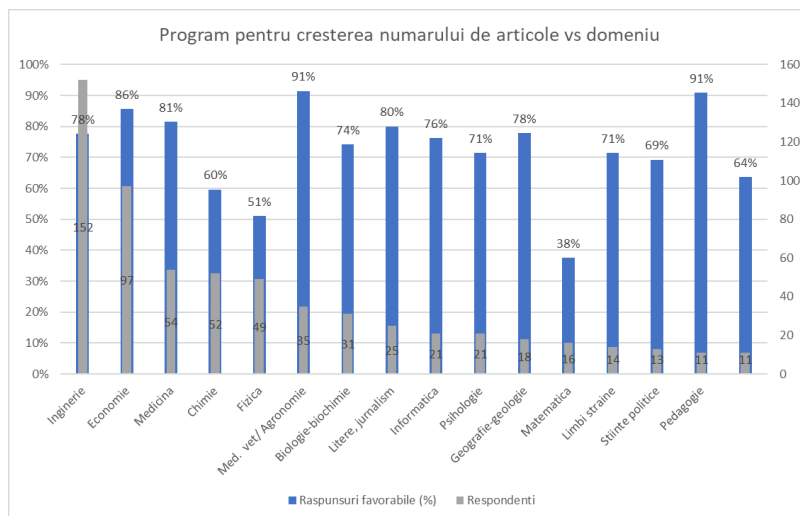

Figura 27

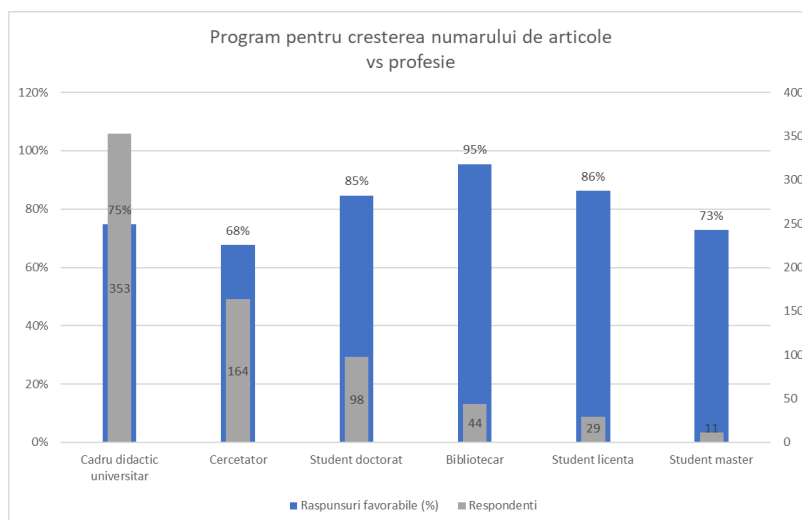

Figura 28

- organizarea unor workshop-uri cu tema open science (OS), open access (OA), open data (OD), care este puternic susținută de 71,8% dintre respondenți; pe domenii și în funcție de profesii, acest serviciu este dorit mai ales de cei din zona științelor sociale (științe politice, pedagogie, psihologie, economie), din zona științelor umaniste (litere și jurnalism), are impact ridicat și asupra științelor vieții (medicină, medicină veterinară, biologie) și mult mai puțin asupra științelor naturii (chimie, fizică, matematică); de asemenea, nu există receptivitate în cazul respondenților

proveniți din domeniul istorie. În ceea ce privește profesiile respondenților, sunt foarte de acord cu utilitatea organizării de workshop-uri cu tema OS studenții și bibliotecarii, procente cele mai mici fiind calculate pentru profesori și cercetători – o explicație ar putea fi faptul că au deja cunoștințe despre subiect? (fig.29-30)

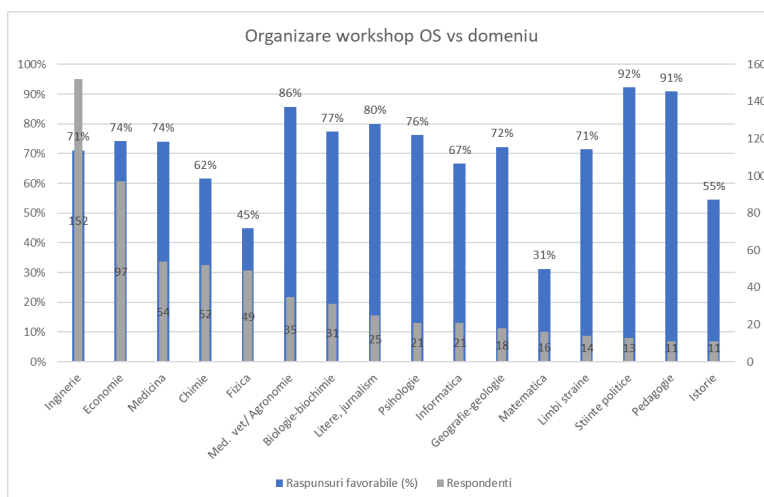

Figura 29

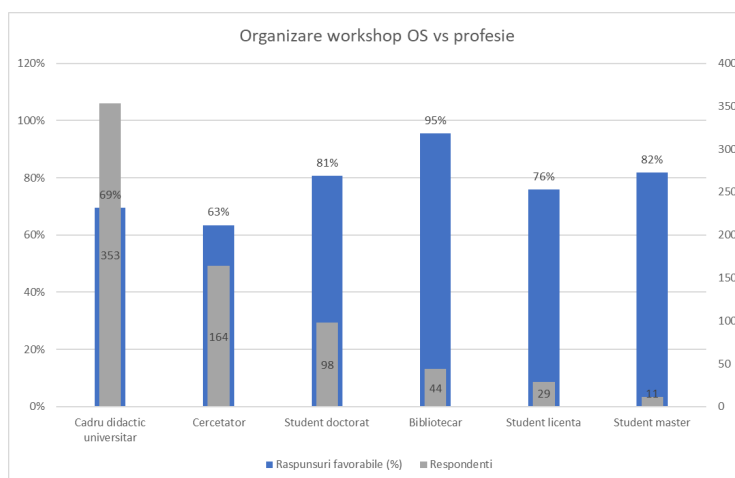

Figura 30

- **organizarea unor workshop-uri pentru prezentarea metodelor de educație a utilizatorilor (IL) în vederea accesării resurselor electronice** – 65,8% din totalul opiniilor.

Luând în considerare numărul de răspunsuri pentru fiecare categorie și cele 2 criterii enunțate (domeniu științific, profesie), au fost trasate graficele din fig. 31-32.

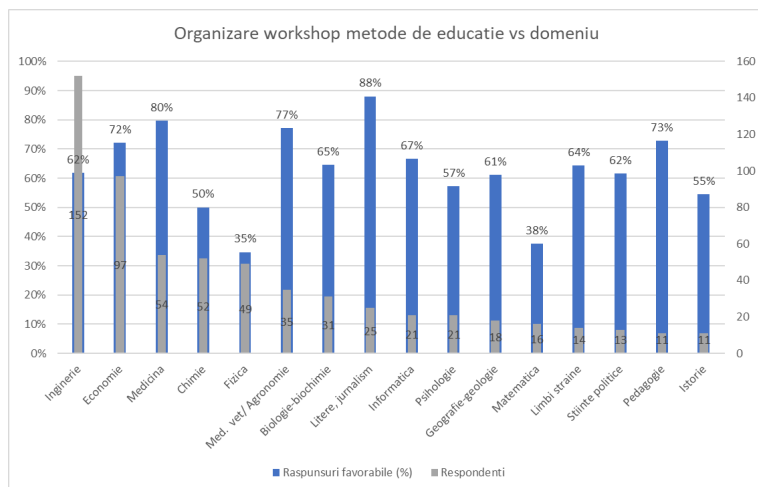

Figura 31

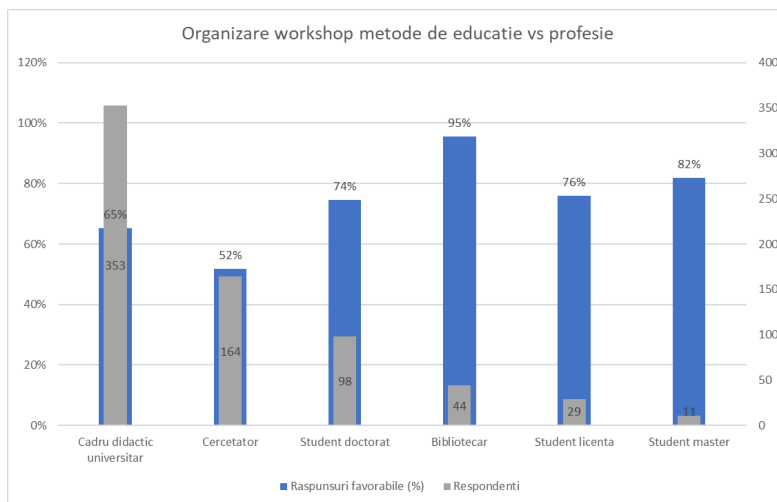

Figura 32

Domeniile care doresc programe de cultura informației sunt literele (88%), medicina (80%), medicina veterinară/agronomia (77%), pedagogia (73%), economia (72%); ca și în exemplul precedent, acest tip de instruire nu pare a fi dorit pentru domeniile chimie (50% răspunsuri favorabile), matematică (38%), fizică (35%), dar și pentru istorie (doar 55%, procent inferior celorlalte discipline din domeniul științelor

umaniste). Ținând cont de profesiile respondenților, situația este aproape similară cu cea prezentată anterior (workshop-uri OS).

- **elaborarea unei strategii naționale în domeniul OA este o necesitate afirmată în 82,1% a răspunsurilor, statistica reprezentând repartitia globală a răspunsurilor pe domenii și profesie fiind redată în fig. 33-34:**

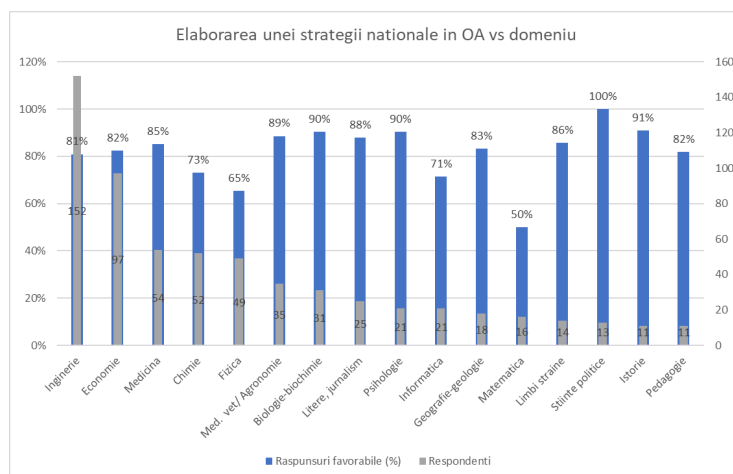

Figura 33

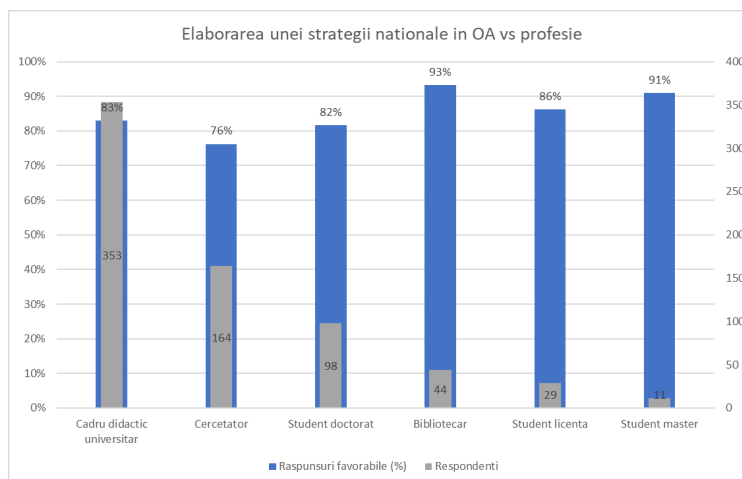

Figura 34

- **elaborarea unei strategii naționale de informare și documentare (valorificând experiența perioadei 2009-2020) este o idee cu un nivel ridicat de susținere de peste ¾ dintre utilizatorii implicați în studiu (76,6%); evaluarea similară celei anterioare, cu deosebirea că strategia**

este de informare și documentare, aplicabilă la nivel național, a condus la (fig. 35-36):

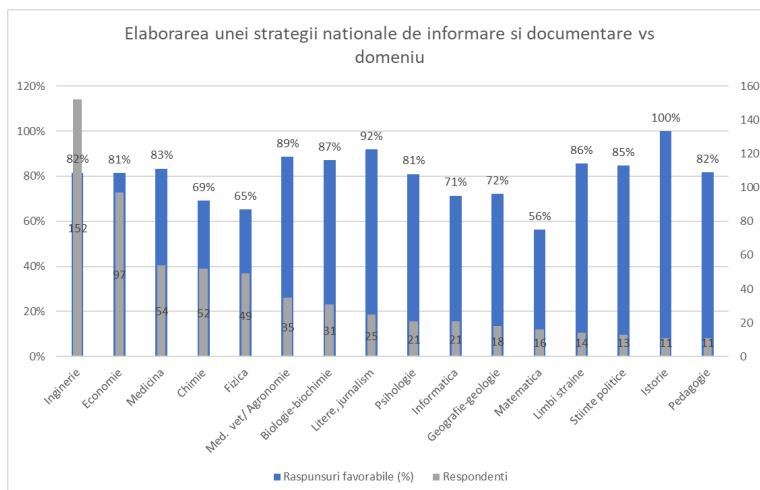

Figura 35

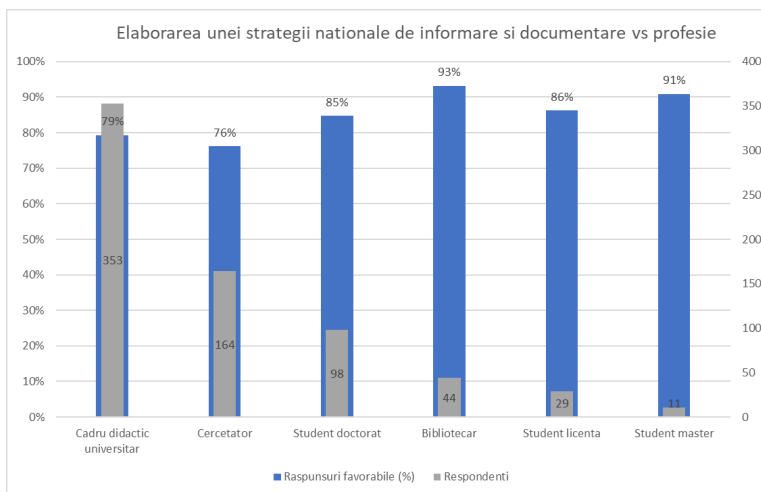

Figura 36

Domeniile care consideră foarte necesară dezvoltarea unei asemenea strategii sunt istoria (100%), litere și jurnalism (92%), medicină veterinară/agronomie (89%), urmate, descrescător, de celelalte, până la un minim de 56%, în cazul matematicii. De asemenea, toate categoriile profesionale susțin aplicarea strategiei, răspunsurile favorabile fiind peste 75%.

Cele 11 întrebări din secțiunea III aduc în atenția utilizatorilor noțiuni noi legate de procesul de informare și documentare, de publicarea științifică și necesitatea adaptării la noul cadru legislativ european, propunându-și stabilirea nivelului de cunoaștere pentru noțiuni și concepte precum:

- **open science OS (știința deschisă),**
- **open access OA (accesul deschis), *green, gold* – calea verde, calea aurie**
- **open data OD (date deschise),**
- **Creative Commons licenses (CCL),**
- **Planul S,**
- ***article processing charge* APC (taxa de publicare/procesare a articolului),**
- **directivele europene referitoare la OS, OA, OD,**
- **abonarea de tipul *pay and read* (abonamente tradiționale),**
- **abonarea de tipul *read and publish/ publish and read* (transformative agreements).**

Dintre noțiunile și conceptele enumerate mai sus, cea mai familiară este cea de *open acces*, 85% dintre respondenți declarând un nivel ridicat de cunoaștere, nivel care însă scade la 41,2%, respectiv 36,5% atunci când ne referim la tipurile de OA (*green, gold*). 63,8% dintre cei chestionați au cunoștințe despre mai cuprinzătorul concept de *open science*, iar 57,6% despre *open data*. Procentele care indică nivelul de cunoaștere scad în cazul APC (43,4% - sunt, probabil, cei care au publicat în OA), CCL (37,8% - aceeași categorie precizată anterior) și scad accentuat în cazul directivelor europene referitoare la OS, OA, OD (20,6%) și a Planului S (12%), fiind vorba cu o informație din același domeniu, dar mai puțin cunoscută.

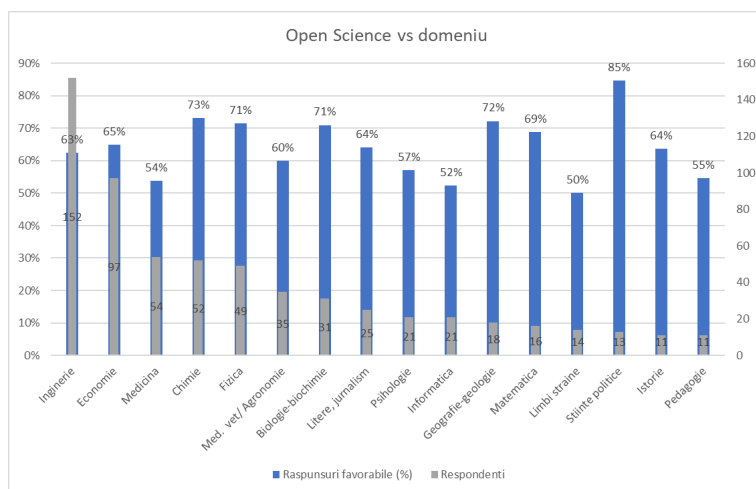

Figura 37

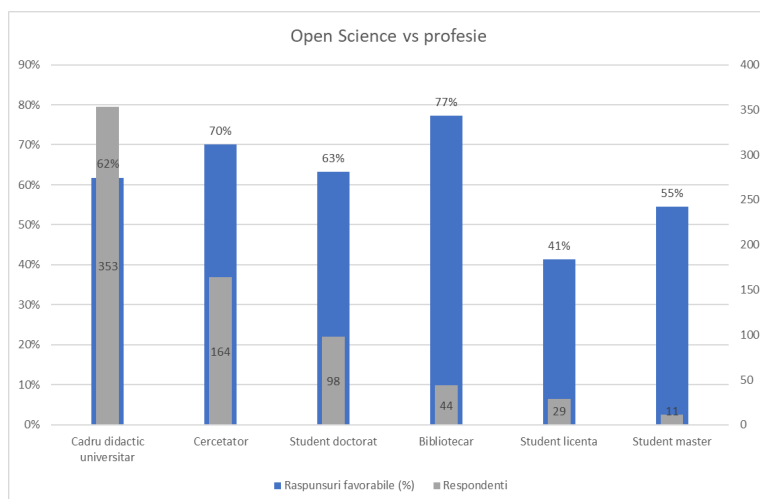

Figura 38

Analiza nivelului de cunoaștere a conceptului de OS *versus* domeniu (fig. 37) indică procente ridicate pentru științe politice, chimie, fizică, biologie, minimul fiind înregistrat în cazul medicinei, informaticii și limbilor străine, deci o alternanță a subdomeniilor provenite din toate domeniile științifice. Declară cunoștințe avansate despre OS bibliotecarii, cercetătorii, doctoranzii și cadrele didactice, în partea de jos a clasamentului situându-se studenții la licență (fig. 38).

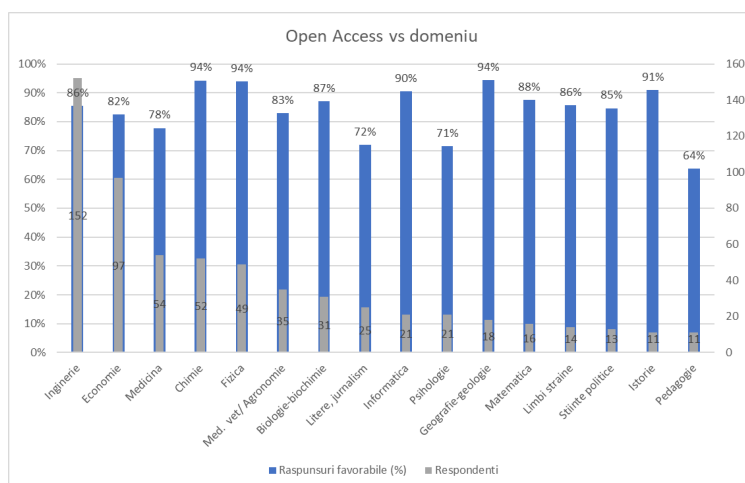

Figura 39

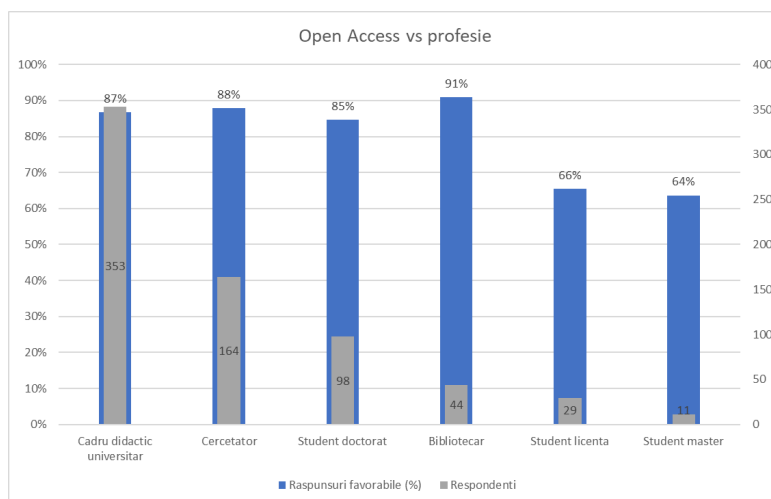

Figura 40

Referitor la OA, au fost obținute răspunsuri care confirmă un nivel de cunoaștere peste OS din partea tuturor domeniilor (fig. 39). Tendința este similar în cazul analizei răspunsurilor care țin cont de profesii, deci conceptul OA este mai cunoscut decât cel de OS (fig. 40).

De asemenea, aproape în toate cazurile, nivelul de cunoștințe despre conceptul OD este inferior celui pentru OA (fig. 41), statistică valabilă și în cazul analizei care ia în considerare profesiile (fig. 42).

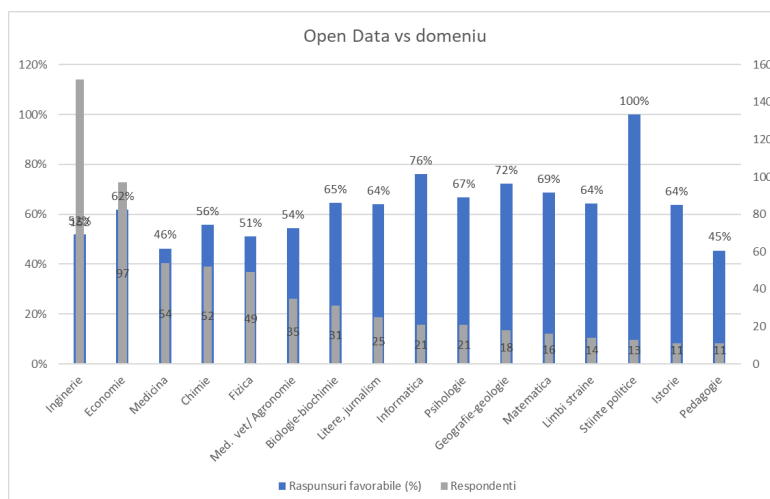

Figura 41

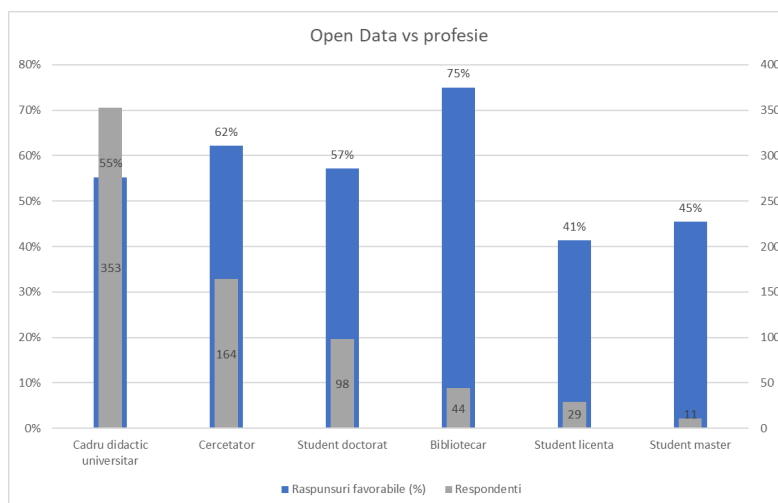

Figura 42

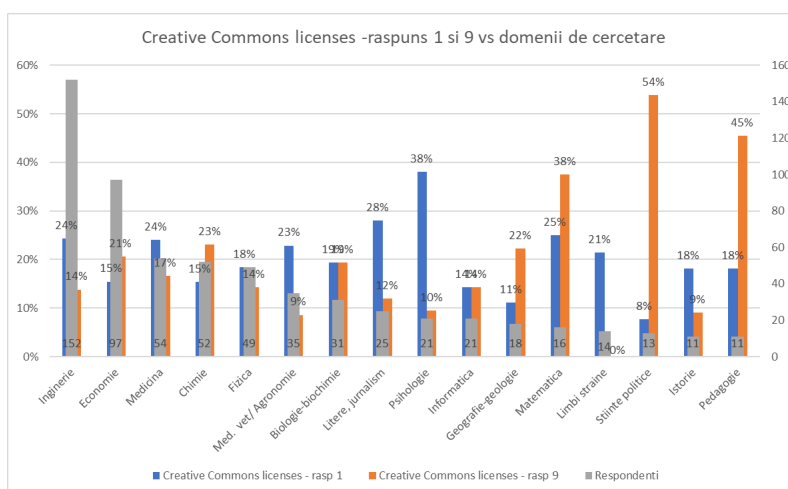

Figura 43

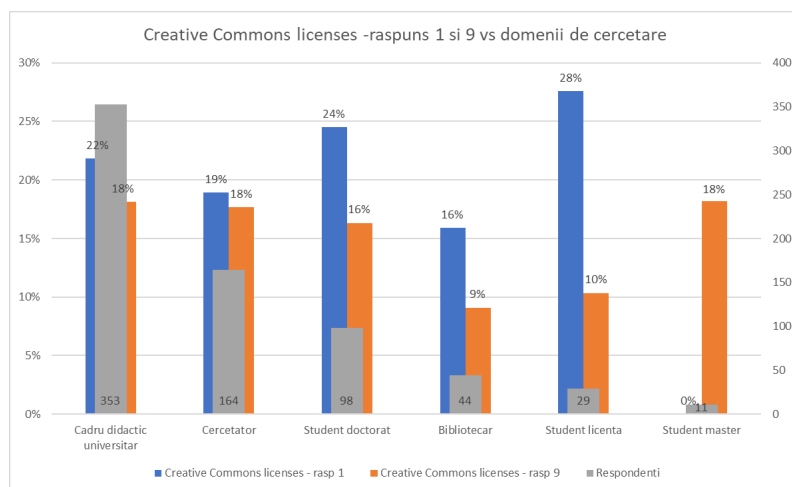

Figura 44

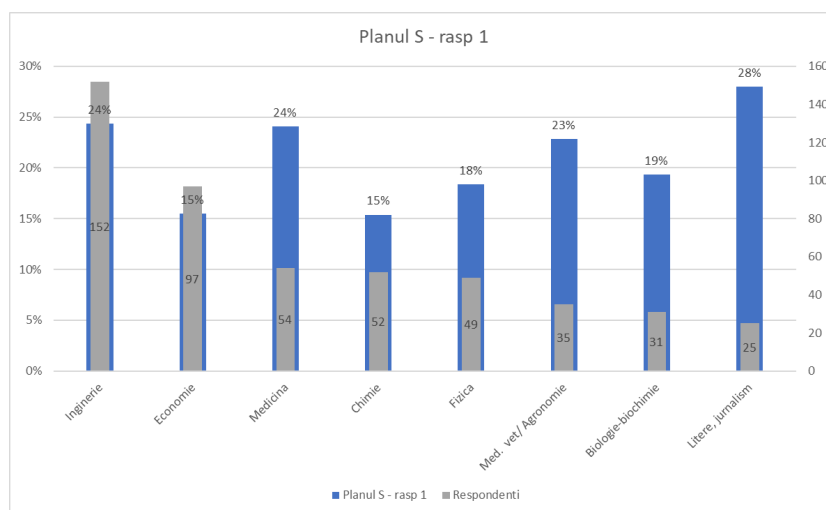

Figura 45

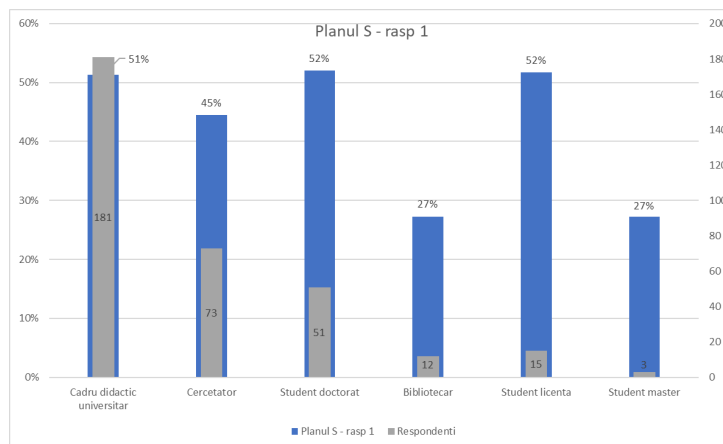

Figura 46

Mult mai puțin cunoscute sunt ultimele două concepte aduse în atenția respondenților, Creative Common licenses și Planul S (fig. 45-46).

Analiza distribuției răspunsurilor în cazul celor două tipuri de abonare arată o mai bună cunoaștere a primului mod (*pay and read*), rezultat așteptat având în vedere practica de zeci de ani cu acest model. Diferența nu este însă atât de mare pe cât de importante sunt deosebirea între cele două modele și răspândirea unuia, în țara noastră, și aproape deloc a celui alt (*read and publish*). Aceste rezultate și distribuția uniformă a răspunsurilor obținute ar putea sugera și confuzii în înțelegerea noțiunilor și percepția diferențelor.

Un rol foarte important în trecerea către OA revine bibliotecilor universitare și celor specializate, în cadrul institutelor de cercetare. Din acest motiv, în secțiunea IV, cu ajutorul a 8 întrebări, a fost evaluat modul în care bibliotecile și specialiștii în științele informării și documentării se pot implica în promovarea publicării în *open access*. Respondenții au indicat care dintre inițiativele propuse mai jos sunt importante pentru ei și le consideră utile pentru promovarea OS, OA, OD:

- **instruirea personalului din biblioteci în operarea cu noțiunile OA, pentru identificarea și integrarea resurselor de informare OA între cele pe care biblioteca le oferă utilizatorilor săi – 76,5% au indicat nivel ridicat de prioritate; a fost calculat procentul răspunsurilor care consideră foarte importantă implicarea specialiștilor din biblioteci în această inițiativă, în funcție de domeniile respondenților (fig. 47) și de profesie (fig. 48).**

Procentele ridicate de răspunsuri favorabile din partea majorității domeniilor (cu un minim la matematică) confirmă necesitatea implicării specialiștilor din biblioteci pentru a-și instrui utilizatorii în cunoașterea noilor tendințe în informarea și documentarea științifică. Procente peste 70 răspunsuri favorabile sunt calculate și în cazul tuturor profesiilor analizate.

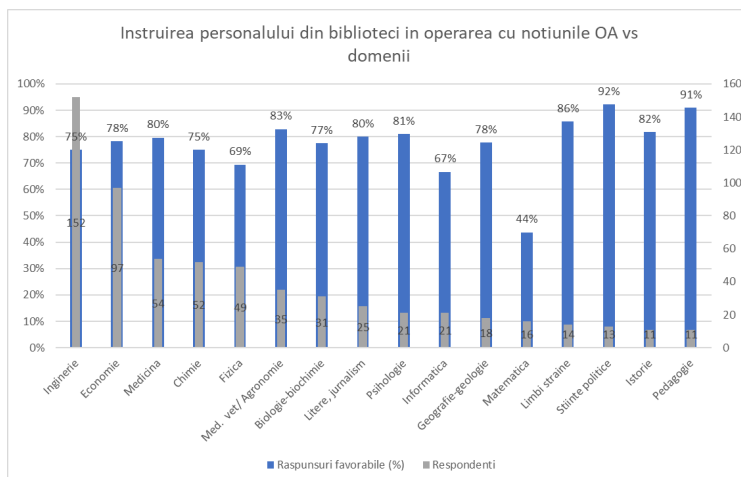

Figura 47

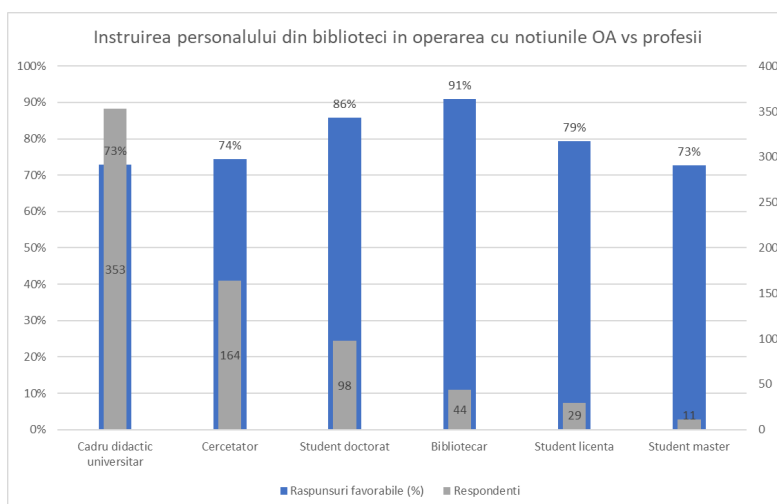

Figura 48

- introducerea, în structura programelor de IL, a noțiunilor referitoare de OA și prezentarea resurselor de interes, în funcție de profilul utilizatorilor - 77,5% dintre respondenți au afirmat un nivel ridicat de prioritate; pentru a stabili cui trebuie să ne adresăm când proiectăm astfel de programe, am analizat răspunsurile ținând cont de domeniile științifice de proveniență și profesia respondenților (fig. 49-50). Sunt mai puțin favorabili acestei inițiative respondenții din domeniile fizică 63%) și matematică (44%), dar există o receptivitate ridicată, peste 70%, în cazul tuturor profesiilor.

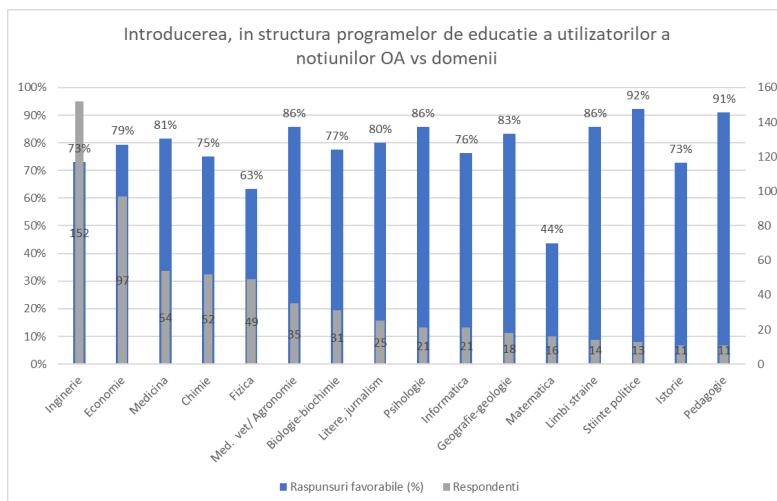

Figura 49

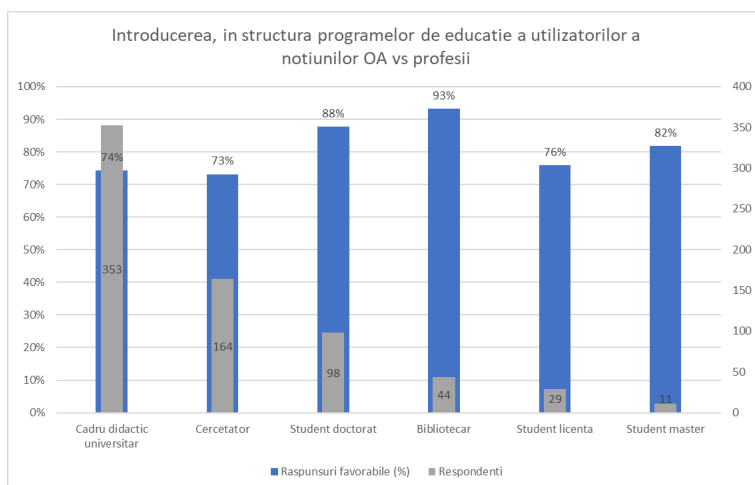

Figura 50

- **contribuții la promovarea și la conștientizarea, de către potențiali finanțatori, a importanței publicării în OA a rezultatelor cercetărilor din instituția proprie (green OA - constituirea de depozite instituționale) -77,3% nivel ridicat de prioritate;**
- **promovarea, în fața comunității științifice din instituție, a alternativei pe care o reprezintă publicarea în OA, inclusiv modele oferite de edituri - 78,9% nivel ridicat de prioritate;**
- **acordarea de asistență autorilor neexperimentați, în efortul de a identifica revista potrivită de publicare în OA, de a redacta lucrări**

- științifice care vor fi supuse recenzării, în funcție de specialitate – 80,1% nivel ridicat de prioritate;
- implicarea în proiectarea inițiativelor privind OA derulate în cadrul instituției (elaborarea politicilor referitoare la gold și green OA) - 74,3% nivel ridicat de prioritate;
 - furnizarea de consultanță cu privire la copyright pentru autorii care publică în OA – 79,7% nivel ridicat de prioritate; analiza pe domenii este redată în fig. 51 și indică o deschidere în această direcție din partea unor domenii precum științe politice (100%), medicină (91%), litere și jurnalism (88%), biologie (87%), limbi străine (86%), medicină veterinară/agronomie (86%); singura valoare sub 50 vine tot din partea matematicii. Din sinteza rezultatelor la această întrebare se conturează clar o direcție de reconfigurare a rolului bibliotecilor în viitor, cea de a oferi consultanță referitoare la copyright pentru publicarea în OA.

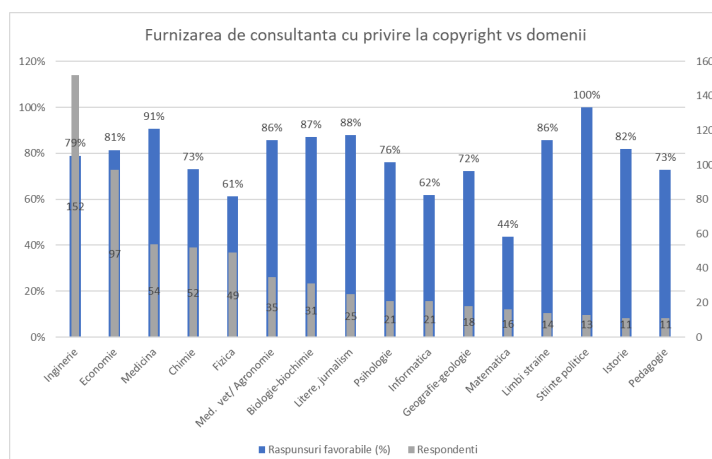

Figura 51

- implicarea în construirea cadrului necesar pentru a gestiona plata taxelor de procesare (APC), prin managementul unor proiecte care să acceadă acest lucru, prin identificarea unor surse alternative de finanțare, inclusiv folosind veniturile proprii ale instituției: prin 81,2% dintre răspunsuri se declară nivel ridicat de prioritate.

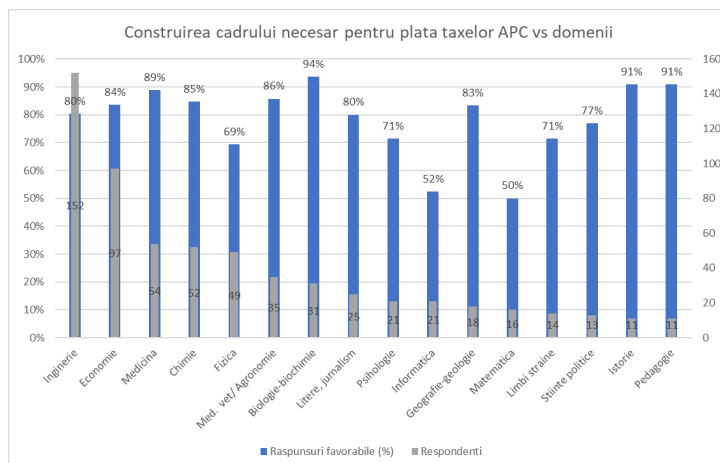

Figura 52

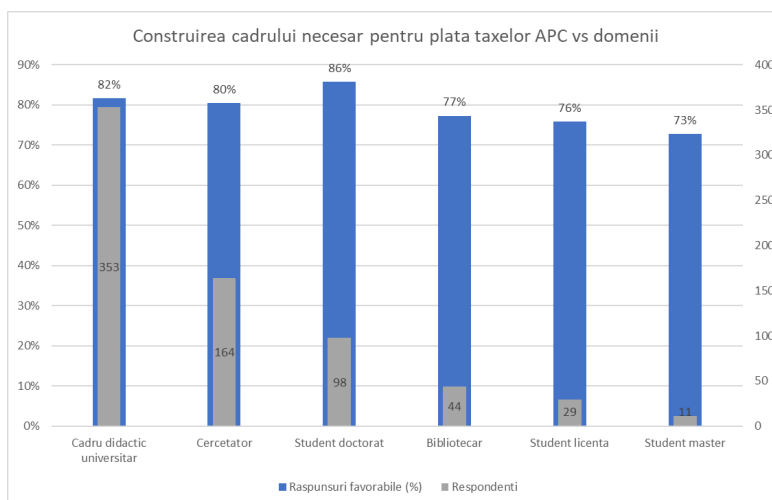

Figura 53

Rafinarea răspunsurilor în funcție de domenii (fig. 52-53) a condus la evidențierea unor procente mai ridicate de răspunsuri favorabile în ceea ce privește gestionarea plății taxelor de procesare de către biblioteci, valorile fiind peste 70% și în cazul analizei favorabilității în funcție de profesii.

O concluzie generală a răspunsurilor la întrebările analizate este existența unei caracteristici comune a acestor întrebări - rata mare de răspunsuri (peste $\frac{3}{4}$) care afirmă necesitatea implicării majore a bibliotecilor și a specialiștilor în domeniu în toate cele opt inițiative semnalate, ceea ce redefineste rolul acestora într-o lume a științei deschise, constituindu-se într-un argument al sustenabilității lor.

Cele 6 întrebări din secțiunea V au avut scopul de evaluare a eficienței și a eficacității activității desfășurate în cadrul proiectelor de informare și documentare derulate la nivel național, de aflare a opiniei referitoare la disponibilitatea publicării în OA, solicitând respondenților să indice în ce măsură sunt de acord cu informații precum:

- proiectele desfășurate la nivel național m-au ajutat să rămân conectat cu evoluțiile/noutățile din domeniul meu de interes – 76% dintre cei implicați în studiu sunt foarte de acord cu această afirmație;
- *educația utilizatorilor realizată prin Programul “Train the trainer” și prin alte inițiative conexe este utilă* – 73,6% dintre cei implicați în studiu sunt foarte de acord cu această afirmație; continuarea acestui demers, care a debutat în cadrul Proiectului *Anelis Plus*, în perioada 2013-2016, fiind susținut, în principal, de bibliotecile instituțiilor participante în Proiect, reflectă a nouă perspectivă în activitatea lor viitoare, odată cu trecerea de la biblioteca tradițională la cea hibridă și dezvoltarea, din ce în ce mai mult, a componentei electronice;
- *în general, sunt mulțumit(ă) de resursele electronice la care am am acces* – 71,4%; pe domenii științifice; rezultatele în funcție de domenii sunt prezentate în fig. 54, cei mai mulțumiți părănd a fi cei din domeniul geografie (100%), inginerie, medicină veterinară/agronomie, pedagogie, nivelul cel mai scăzut de satisfacție fiind în domeniul istoriei (doar 18%).
- calitatea generală a resurselor electronice și serviciilor la care am/ am avut acces și pe care le-am utilizat în activitatea de cercetare și/ sau predare a fost corespunzătoare – 78,4%; pentru a vedea specialiștii cărui domeniu au fost mai mulțumiți în raport cu ceea ce li s-a oferit în procesul de documentare, am realizat graficul din fig. 55, iar rezultatele subliniază o ierarhie a satisfacției care nu diferă foarte mult de cea prezentată la întrebarea precedentă.

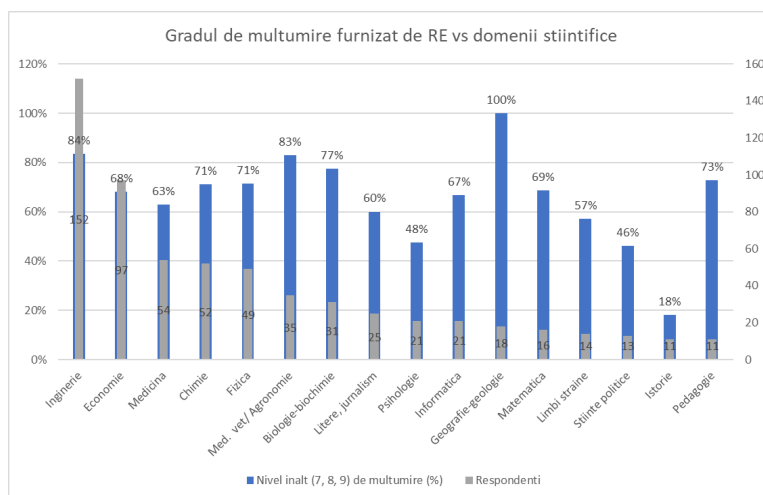

Figura 54

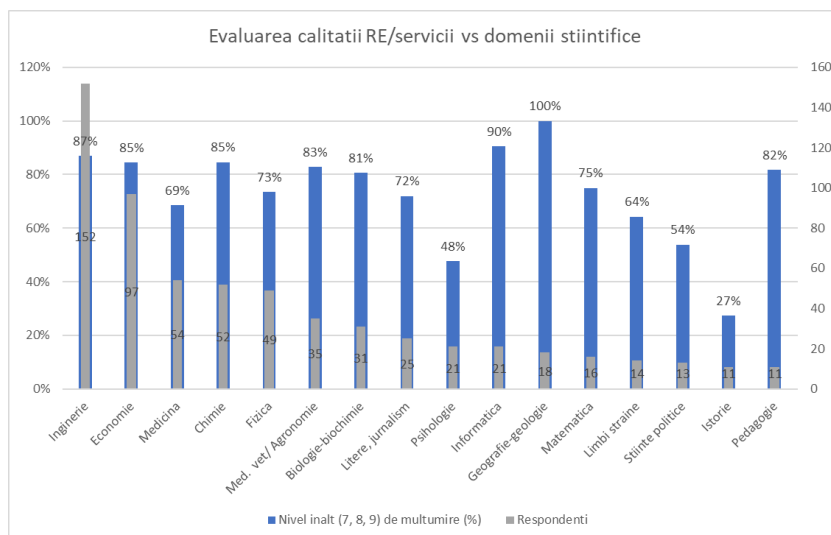

Figura 55

- instituția mea este/ar putea fi de acord să furnizeze articole științifice sau alte lucrări de specialitate ale corpului academic și de cercetare propriu pentru publicarea în OA, prin includerea în depozitul național de documente științifice – 73,7% dintre cei implicați în studiu sunt foarte de acord cu această afirmație;
- sunt de acord să public rezultatele cercetărilor mele în reviste cu regim OA – 86,3%.

Concluzii

Răspunsurile celor implicați în studiu au confirmat, de cele mai multe ori, așteptările generate de cunoașterea comportamentului mediului academic și de cercetare din România, reliefat și prin intermediul unor studii anterioare, ca și prin interacțiunea directă cu membri ai acestuia.

Accesul mobil, pe bază de cont și parolă, conduce în preferințele utilizatorilor și va fi dezvoltat în continuare, acesta furnizând un procent majoritar din accesări.

Ținând cont de preferințele exprimate, în funcție de domeniile științifice de apartenență ale respondenților, ca și de profesiile/nivelul lor de studii, pentru a fi cea mai importantă sursă de documentare, în continuare, bibliotecile trebuie să ofere publicații tradiționale, pe suport tipărit, dar se vor orienta, așa cum realitățile momentului o cer, spre abonamente la resurse electronice. Accesarea acestora presupune însă existența unor utilizatori cu un nivel corespunzător de instruire, pentru un proces de documentare eficient, iar în această direcție implicarea bibliotecilor este o condiție esențială.

Abonamentele vor avea o structură a colecțiilor care va respecta preferințele beneficiarilor, pe tipuri de documente și ținând cont de limba acestora, preferința pentru limba engleza fiind determinantă în cazul bazelor de date/platformelor de reviste științifice.

Programele precum *Train the trainer*, cele destinate creșterii numărului de articole publicate de autorii români în reviste indexate în bazele de date sau cele de instruire a utilizatorilor vor fi reprojctate, cu implicarea specialiștilor din biblioteci. În același context, este importantă organizarea de workshop-uri pe subiectele analizate în studiu, ținând cont, de asemenea, de preferințele respondenților, pe domenii științifice, și de nivelul lor de studii. Considerăm importantă cunoașterea noilor noțiuni și concepte de publicare, dar și *migrarea* abonamentelor de la modelul traditional către *transformative agreements*.

Este importantă, în stabilirea direcțiilor de dezvoltare a activităților viitoare, opinia favorabilă a participanților la studiu referitoare la necesitatea implicării bibliotecilor și a personalului de specialitate în transpunerea în realitate a tuturor serviciilor care vor contura biblioteca pentru utilizatorul de tip nou, care să corespundă exigențelor acestuia.

Din toate cele spuse până aici reiese că aceasta este calea de urmat pentru a putea răspunde *da* întrebării lansate odată cu titlu lucrării: *Sunt bibliotecile sustenabile în noua lume a științei deschise?*

Referințe bibliografice

- Duranceau, C. F., Hepfer, C. 2002. *Staffing for electronic resource management: The results of a survey*, în *Serials Review*, vol.28, p.316-320.
- Feather, C. 2006. *Electronic resources communications management: A strategy for success*, în *Library Resources & Technical Services*, vol.51, no.3, p.204-211.
- Noh, Y. 2010. *A study on developing evaluation criteria for electronic resources in evaluation indicators of libraries*, în *The Journal of Academic Librarianship*, vol.36, no.1, p.41-52.
- Poll, Roswitha. 2001. *Performance indicators for the digital library*, în *Liber Quarterly: The Journal of European Research Libraries*, vol.11, no.3.
- White, Theresa L., McBurney, Donald H. 2013. *Research Methods*. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.